

**ЯК ТВОРИЛАСЬ ІСТОРІЯ?
“ЧЕРВОНА РУТА” – ТРИДЦЯТЬ РОКІВ ТОМУ:
СПОГАД ОРГАНІЗАТОРА**

Від 17 до 24 вересня 1989 р. у Чернівцях відбувся Перший всеукраїнський молодіжний фестиваль “Червона Рута”. Точніше, це дата офіційного його проведення. Для мене він розпочинався куди швидше. Я чув про його фантастичний задум куди раніше – коли один із його засновників, відомий журналіст-музикознавець з Києва Івана Лепша запропонував мені підготувати інтерв’ю для газети “Молодь України” з відомим письменником, батьком Володимира Михайлом Івасюком. Тривала підготовка до “Червоної Руги”. Матеріал справді був надрукований в одній із найкращих республіканських газет “Молодь України”. Добре знаний прозаїк і поет Михайло Григорович однозначно заявив, що такий захід обов’язково треба провести в Чернівцях (*див.*: “Черпав натхнення з рідних джерел...”, Молодь України, 1988, 9 квітня).

Перед самою підготовою фестивалю до мене в редакцію газети “Молодий Буковинець”, де я тоді працював заступником головного редактора, підійшли керівники дирекції. Особливо мені запам’ятався директор з інформації Кирило Стеценко, якого цікавило, де саме проводити конкурс, як тоді називали, конкурс співаної поезії. Пригадую його слова, що він має бути особливим, тому й місце повинно бути незвичайним. Сказав про достатньо занехаяний, зарослий бур’янами, куточок парку “Жовтневий” біля готелю “Черемош”, поїхали оглядати його. Як згодом дізнався, він усім припав до душі. Крім стадіону “Буковина”, де відбувалося відкриття і закриття фестивалю, Літнього театру, ще кількох залів, у “Жовтневому” на трохи прокошеному забур’янілому майданчику, справді народжувалася “співана поезія”, донедавна просто заборонена.

На “Червону Руту” приїхали журналісти ледь не всіх обласних молодіжок, які писали на музичні теми. Від центрального комітету комсомолу України прибув Василь Теремко, мій добрий знайомий, колишній редактор тернопільської газети “Ровесник”, досвідчений і “стріляний”, як тоді називали, керівник, випускник філологічного факультету Чернівецького університету. І коли він запропонував мені стати редактором “малолітражного” вісника-газети “Червона Рута”, що мав виходити на чотирьох шпальтах у кольорі щодня під час фестивалю, котрий тривав тиждень (так тоді виходили багатотиражки на підприємствах і навіть у колгоспах), я погодився, хоча до кінця й не усвідомлював, як то воно все має виглядати. Здається, перше число, яке вийшло на вівторок, ми готували заздалегідь з передовою “Від легенди до дійсності” та про саму пісню “Червона рута” з її текстом, про композитора й поета Володимира Івасюка, фоторозповіддю про Оксану Савчук, конкурсантку, родом із Кіцманя, де народився і виростав Володя (нині – дуєт “Писанка”, народні артисти України Оксана та цимбаліст Іван Кавацук). Коштував такий номер 30 радянських копійок, а з накладу кожного

УВАГА! СПЕЦАКЦІЯ!

ЛЕГЕНДИ І ТАЄМНИЦІ ЧР-89

20.09.19 / 15.00 - БКТМ «АВТОГРАФ»

Про справжню історію Фестивалю «Червона Рута '89» відверто
розповідають його організатори, учасники, переможці

У ПРОГРАМІ

- ✓ Презентація повного ексклюзивного інтерв'ю культової співачки Квітки ЦіСик (США) у третьому числі «Буковинського журналу»
- ✓ Про долю переможців I-го Фестивалю та вшанування пам'яті володаря Гран Прі ЧР-89, кобзаря Василя ЖДАНКІНА
- ✓ Музичні присвяти, спогади, рідкісні записи аудіо та відео

... а також – аукціон раритетів, автограф-сесія
та відповіді на питання:

«Чи справді Леонід КРАВЧУК врятував ЧР-89?», «Як мольфар Михайло НИЧАЙ тримав небо над Чернівцями з 17 по 24 вересня 1989 року?», «Що означають кольори прапора ЧР-89?», «Чому на Фестиваль не приїхала Квітка ЦіСик?», «Яким боком вилізло Тарасові ПЕТРИНЕНКУ виконання пісні НАРОДНИЙ РУХ?», «Хто дозволив Василю ЖДАНКІНУ заспівати на 17-тисячному стадіоні «Буковина» заборонений ГІМН УКРАЇНИ?» 🇺🇦 🇵🇱

Почесні гості: Оксана ІВАСЮК (сестра автора «Червоної рuti»); Тарас МЕЛЬНИК (ініціатор ЧР-89, співавтор концепції); Олександр ГОРНОСТАЙ (директор ЧР-89); Анатолій КАЛЕНИЧЕНКО (художній керівник ЧР, співавтор концепції); Сергій ПРОСКУРНЯ (головний режисер ЧР-89); Василь ІЛАЩУК (головний ведучий ЧР-89); Віктор ПАВЛЮК (екс-мер Чернівців); Юлія САФТЕНКО (начальник Управління культури ЧМР); Орест ДАНИЧЕВИЧ (експерт-резидент)

Ведучі: Кирило СТЕЦЕНКО (директор з питань інформації та спонсорства ЧР-89) і Мирослав ЛАЗАРУК (редактор газети Фестивалю «ЧР-89», директор Меморіального музею В. ІВАСЮКА)

Адреса: Чернівці, вул. Франка, 29
Кількість місць обмежена
Вхід вільний

випуску були по 5 тис. прим. Розповсюджували тираж студенти Чернівецького університету. Кожне число готувала бригада журналістів із різних газет. Оскільки пишемо про історію, то назву найосновніші, котрі працювали над номерами: крім мене й Василя Теремка, дописували й фотографували Василь Балацький, Галина Бойчук, Володимир Дубас, Ольга Клейменова, Юрій Луканов, Максим Міщенко, Олена Селютіна, Алла Федорина, Василь Ворон, Василь Гриб, Емманіюл Друкман, Лариса Королевська, Олександр Купченко.

Перечитуючи зараз цей номер, розумію, що робився він з “копита”, порадянському, але попри все з передової простежувалося, що на фестиваль покладаються великі надії... Зокрема там ішлося, “якою б рожевою не бачилася нам “Червона Рута”, мусимо думати про перспективи фестивалю. Мабуть, ніхто не зможе заперечити, що наша пісня давно заслужила і широке пошанування. Рамки республіканського фестивалю, вочевидь, затісні для неї. Будемо ж гуртом плекати нашу Руту, щоби небавом виріс із неї конкурс міжнародного рівня. Бо то мета, задля якої варто горіти і згорати, творити дух народу – пісню” (фестивальний вісник “Червона Рута” Чернівці, вівторок, 19 вересня, 1989, №1, стор. 1, з архівів автора).

Потрібна невелика передмова до подій, що вилилися в революційну ситуацію, котра склалася під час проведення “Червоної Руги” в Чернівцях. Саме 1988 року через спалахи невідомої хвороби, яку згодом медики назвуть алопецією, коли і діти, і дорослі, почали лисіти, буковинці сміливо вийшли на вулиці міста, аби добитися правди про захворювання від влади не лише місцевої, а й республіканської та всесоюзної. Так і не дждавшись її, практично досі, городяни були дуже розтривожені. І тут – Бог і республіканський комсомол послали “Червону Руту”, яка й вилилася вже в духовний, національний протест, що через два роки, в 1990–1991 рр., переросте у революцію. Отже, маємо можливість сказати, що саме фестиваль “Червона Рута” став найяскравішим виявом того, що народ продовжує боротьбу за своє національне визволення. Добре пам’ятаю, як Чернівці заповнили львівські козаки з оселедцями й малими гарматами, пістолями, із жовто-синіми та червоно-чорними знаменами, яких не підпускала міліція навіть до в’їзду до міста, а не те, що до готелів чи на стадіон. Усі совєцькі спецнази, в тому числі й КГБ, переодягнувшись у цивільне, стежили за небезпечними особами, себто “националистическим шабашем”, як охрестить фестиваль російськомовна газетка “Правда Украины”. Уже в цьому ж, першому числі “ЧР”, з’явилася вельми іронічна інформація “Порядок гарантований”. “За попередніми спостереженнями, випадки порушень громадського порядку відсутні і спокій учасників та гостей фестивалних заходів надійно гарантований. Ще до початку “Червоної Руги” і приїзду конкурсантів на кожному поверсі готелю “Буковина” повагом прогулювався міліціонер з гумовим кийком і рацією. Велика група аналогічно споряджених сержантів і старшин охороняла Літній театр під час проведення там репетицій учасників у жанрі поп-музики. Отже, порядок на фестивалі УВС Чернівецького облвиконкому гарантує”.

Особливо протестувала проти фестивалю місцева влада, односпайно заявивши, що нам такі фестивалі не потрібні. Геть їх із Чернівців! Їх ідею “підхопили” ті, хто також виношував ідею поїздити з фестивалем обласними центрами України, пропагуючи українську пісню й мову. Усе слушно. Але що з того вийшло, ледь не кожен знає. Ми ще добре пригадуємо фестиваль у Запоріжжі, коли він збігся з путчем у Москві, відтак у Донецьку, Криму, Харкові, багато разів у Києві, двічі у Маріуполі, тричі у Чернівцях. Та це вже припало на Незалежність України, проголошеної 24 серпня 1991 р.

До двадцятиріччя фестивалю в 2009 р., відгукнувшись на пропозицію Чернівецького меморіяльного музею Володимира Івасюка, дирекція “Червоної Руги” знову вирішила організувати ювілейний – у Чернівцях. Владне представництво на чолі з Президентом України Віктором Ющенком прибуло до столиці Буковини. Пам’ятаю виступ Віктора Андрійовича на стадіоні “Буковина”: присутні скандували, коли Президент висловив такі дорогі кожному патріотіві-українцеві слова, де “Червона Руга” народилася, там і повинна розквітати. Проте ці слова стали тільки добрими намірами, бо не так сталося, як гадалося.

Повертаючись до подій тридцятилітньої давности, дивлячись правді у вічі, усвідомлюєш, що зачинателі “Червоної Руги”, хоч і стояли на її сторожі, але траплялося чимало казусів із редагуванням вісника: щось не потрапляло на його сторінки, проти чогось виступав “комсомольський шеф”, бо я не впевнений, чи під час роботи фестивалю “партійна цензура” возсідала на конкурсах, чи таки несла свою службу. Коли з нагоди 30-річчя “Червоної Руги” в Чернівцях, з ініціативи заслуженого артиста України Кирила Стеценка у клубі творчої молоді “Автограф” таки зібралося чимало люду, аби взяти участь у спецакції “Легенди і таємниці ЧР-89”, повипливало чимало цікавого й не дуже. Запрошено було чимало учасників “ЧР-89”, але практично із заявлених, крім Василя Ілащука, генерального ведучого першого фестивалю, який, до речі, запропонував ідею створити фільм про першу “ЧР”, що підтримали учасники цього заходу, не приїхав ніхто. Пан Кирило відверто розповів, чому тридцять років тому жодна крапля дощу протягом фестивального тижня не впала на місто. Він був знайомий з мольфаром Нечаєм і зустрічався з ним у Карпатах, поцікавився, чи зможе той затримувати так довго дощ. Тому й найняв його помольфарити. Далек не кожен знав, чому розрекламована геніяльна співачка Квітка Цісик зі США так і не приїхала на фестиваль. Відповідь про це можна прочитати в його ж інтерв’ю зі співачкою на сторінках “Буковинського Журналу” (ч. 3, від 2019 р., стор.94–119). На жаль, цей матеріал затримався аж на 28 років, бо інтерв’ю К. Стеценка взяв у Квітки ще на початку 1991 р. Плітки, мовляв, Цісик забажала дуже великі гонорари за свої виступи, виявилися неправдою, відомо ким придуманою. Розповів модератор заходу і про свою коротеньку розмову в кулуарах установчого з’їзду Народного Руху України, що відбувався перед “Червоною Ругою”, з партійним секретарем з ідеології ЦК КПУ Леонідом Кравчуком, якого побачив біля Дмитра Павличка, й поскаржився Леонідові Макаровичу, що

чернівецька влада не дозволяє проводити “Червону Руту”. А коли виступав на з’їзді, сказав: бачите, навіть Кравчук не проти фестивалю.

Багатьом у залі “Автографа” заімпонував Кирило Стеценко, бо чесно признався, про що я й сам не знав, стільки таємниць і легенд досі оточують фестивальні дні. Можливо, колись настануть часи, коли ми все дізнаємося про легендарний фестиваль, який змінив Час в Україні, настала пора боротьби за волю, духовність і незалежність. День 24 серпня 1991 р. був не за горами. Нині навіть важко усвідомити, що одна-єдина пісня “Червона Рута”, підхоплена різними поколіннями українців (п’яте покоління виконує її), стала ліричним гімном-співнем України, звучить і звучатиме у найвідповідальніші часи, як на Майдані Гідности в столиці, так і на футбольних стадіонах світу. А 13 вересня повинно стати національним святом української пісні. Адже саме 13 вересня 1970 р. в Чернівцях на Театральній площі в телепередачі “Камертон доброго настрою” вперше з уст самого автора прозвучала вона на всю Україну й 2020 року геніальній пісні виповниться піввіку. А це, погодьтеся, немало. Хтось колись тридцять років тому на першій фестивальній газеті написав “На 1000 років!”. Не зупиняймося на цьому. Час не владний над українською піснею! Щоправда, два президенти України Віктор Ющенко та Петро Порошенко не відгукнулися на пропозиції чернівчан оголосити 13 вересня національним днем Української пісні. Тож він досі оголошений святом тільки на Буковині за ухвалою сесії Чернівецької обласної ради. І на тому спасибі. Та на половинчастих вирішеннях ніхто зупинятися не буде. Про це мовили й учасники заходу в “Автографі”, до речі, чи не єдиного, присвяченого “ЧР-89”.

Щоправда, нинішній фестиваль з нагоди 30-річчя, із повідомлень у ЗМІ, не може навіть претендувати на те, що відбувалося на першому, бо не запам’яталися ні імена, ні пісні, не кажучи про саму організацію заходів. На гала-концерті в Літньому театрі, де виступали кращі із кращих конкурсантів, ніхто так і не почув нікого з родини Івасюків-Павлюків. Старша сестра Володимира Галина Івасюк-Криса навіть телефонувала зі Львова до Чернівців, та, мабуть, не до того. Чия справа з’ясовувати те, що повинні робити “платні” діячі і дирекції, й оргкомітету, й журі, не відаю. Проте постає думка: куди рухатися далі? Кого запитувати? Хто підхопить те, що втрачаємо. Не повинні ж. Піснею рухає життя. А життя наше гірке нині й невідомо ще, скільки часу ми відчуватимемо на губах, у серцях і душах присмак полину і крові, непоправних втрат, котрі вимірюються людськими життями. Так і не назвало журі володаря Гран-прі цього річного фестивалю. Хоча претендентами міг бути бодай чернівецький “Гердан”. Шкода, що кінофільм, який створив Кирило Стеценко про першу “Червону Руту” і який показаний ще 1991 р. в Америці й Канаді, обминув учасників 30-річчя фестивалю. А було там що подивитися й послухати. Саме легендарне виконання ще не узаконеного тоді Гімну “Ще не вмерла Україна...” володарем Гран-прі Василем Жданкіним, який трагічно пішов з життя 2 вересня 2019 р., на 17-тисячному стадіоні “Буковина”, який підхопили співаки-переможці Едуард Драч та Віктор

Морозов, а новаторські пісні “Сестрички Віки”, “Кому вниз”, “Братів Гадюкіних”, “Заграви”, Тараса Курчика, Андрія Миколайчука, Андрія Панчишина, Марії Бурмаки, Іннеси Братущик, Павла Дворського та багатьох інших, котрі давним-давно стали золотою сторінкою немеркнучої української пісні.

До речі, ніхто так і не почув від дирекції фестивалю, де через два роки відбудуватиметься 17-й фестиваль. Чи знову буковинці домагатимуться того, аби “Червона Рута” нарешті таки оселилася на постійно в Чернівцях, чи практично провал ювілейного охолодить їхні голови. Звичайно ж, думати треба нині, а не тоді, коли буде запізно. На жаль, подібних розмов після закінчення “ЧР-19” ніхто й не подумав робити. Нібито й нікому, бо господарі мовчали, а столична дирекція фестивалю, либонь, у роздумах, з яких ніхто не хоче робити висновків.

Мирослав ЛАЗАРУК,
редактор першої газети-вісника “Червона Рута-89”,
директор Чернівецького меморіального музею Володимира Івасюка,
головний редактор “Буковинського Журналу”, письменник,
заслужений діяч мистецтв України.
e-mail: bukgur@gmail.com